

ÇAĞDAŞ ÖĞRETMEN EĞİTİMİNDE EDEBİYAT DERSLERİNİN VE KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT ÇALIŞMALARININ YERİ VE ÖNEMİ

Haluk ÖZCAN

D.E.Ü. Buca Eğitim Fakültesi -İZMİR

ÖZET

Sosyal iletişimin bir aracı olarak görülen 'Edebiyat' aynı zamanda anlamla yüklenmiş dil dir.

Malzemesi dil olan ve dilin en güzel biçimde kullanıldığı bir daldır. Sosyal dünya ve insan arasında bir köprü oluşturan edebiyat, diğer bilim alanlarıyla da yakın bir ilişki içindedir(Tarih, Sosyoloji, Psikoloji, Eğitim... vb.) Anadil'e ve ulusal kültüre dayanan edebiyat çağlar boyu insanların temel ilgi odaklarından biri olmuştur.

Çağdaş öğretmen eğitiminde, özellikle yabancı dil öğretmeni yetiştirilmesinde edebiyat derslerinin önemi büyüktür. Yabancı bir dili öğrenmek ve ona hakim olmak aynı zamanda o dile ait olan kültürü ve o dilin kültürü olan edebiyat öğrenilmesi kaçınılmaz kılacaktır.

Buradan hareketle Anabilim Dalı programımıza baktığımızda, edebiyat derslerinin daha ikinci sınıftan itibaren yer aldığını görmekteyiz. İkinci sınıf birinci sömestirde ve ikinci sömestirde edebi çözümleme ve eleştirmede temel kavramları anlama, edebi dönemlerin ve akımların tanıtılması amacıyla konulan edebiyat dersleri, üçüncü ve dördüncü sınıflarda her iki sömestirde de olmak üzere edebiyat türleri üzerinde yoğunlaşarak devam etmektedir.

Bu bildiride edebiyat derslerinin öneminin yanısıra son yıllarda oldukça ilgi gören karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarını ve bu çalışmaların 'Çağdaş Öğretmen' yetiştirilmesine olan katkıları üzerinde durulacaktır.

Key Words: Edebiyat, Karşılaştırmalı edebiyat, Edebiyat eğitiminin önemi, Edebiyat eğitimi

ABSTRACT

Literatur seen as an instrument of social communication is the language loaded with meaning at the same time. It's a branche of art, whose equipment is language and in which the language is used in a perfect way. Literature that forms a bridge between social world and men, is closely relate with other scientific areas (History, Sociology, Psychology, Education...etc.) Literature that relies on mother tongue and national culture has been one of the focuses of men throughout ages.

Literature courses have great importance in contemporary teacher education, especially in foreign language teacher training. Learning a foreign language and dominating it make learning the culture which belongs to that language and the literature which is the culture of that language inevitable.

Considering this point, when we have a look at foreign language department programme, we see that literature courses start to be taken in the 2nd year.

Literature courses that are put with an objective of introducing literary periods and currents, understanding basic concepts in literary analysis and criticism in the 1st & 2nd term of the 2nd year continue by focusing on types of literature in 3rd & 4th classes including both terms.

In this notice, besides the importance of literature courses it will be focused on comparative literature studies which are being interested in so much recently and the contribution of these studies in contemporary teacher training.

Key words: Literature, Comparative Literature, Importance of Literature Courses, Literature Education,

Yabancı dil, farklı dil, ırk, toplum ve kültürlerden gelen insanların birebir ilişki kurmalarına, duygularını, düşüncelerini, bilgilerini ve birikimlerini paylaşabilmelerine, giderek kültürler arası, toplumlararası iletişimin kurulmasına ve işbirliğinin sağlanmasına imkan veren en önemli araçtır. Yabancı Dil'i öğretirken, o dilin ürünü olan edebiyatın öğretilmemesi mümkün değildir, çünkü edebi metinler dili öğrenen kişinin hem dil bilgisini arttıran hem de kültürel bakımdan gelişimini sağlayan önemli faktörlerin başında gelirler.

Sosyal iletişimin bir aracı olarak kabul edilen edebiyat aynı zamanda "anlam ile yüklenmiş dil" (Aytaç, 1989) dir. Dilin en güzel kullanıldığı,"olay , düşünce, duygu ve imajların dil aracılığı"(Aytaç, 1997) ile güzel ve etkili bir biçimde anlatıldığı, sosyal dünya ve insan arasında köprü oluşturan bir sanat dalı'dır. Anadil'e ve ulusal kültüre dayanan edebiyat çağlar boyu insanların temel ilgi odaklarından biri olmuştur.

Edebiyat sunduğu geniş bir alan yelpazesi içinde okuyucunun imge dünyasını geliştirir, kişiyi düşünmeye, araştırmaya ve yorumlamaya sevk ederek, kişilik oluşumuna katkıda bulunur. Max Kommerell bir çok şiir incelemesinde edebiyatı “kendini tanıma”(Best, 1989) olarak ifade etmiştir. Başta Tarih, Sosyoloji, Psikoloji, Eğitim , Felsefe olmak üzere birçok alanla yakın ilişki içindedir. Konularını kurumca dünyadan aldığı gibi, gerçek dünya da onun temel malzemesini teşkil eder. İçerdiği bazen kurumca konu ve kahramanlar bazen de gerçek hayattaki olaylar ve insanlar veya bu kişinin bir karması oluşturabilir; önemli olan okuyucuya yaşam ile ilgili, geçmiş, güncel yada gelecek ile ilgili mesajları iletebilmektir. Bu misyonu edebiyat lakıyla yerine getirmektedir. Çağdaş öğretmen eğitiminde yukarıda ifade etmiş olduğum nedenlerden ötürü edebiyat derslerinin nedenli önemli olduğu ortadadır. Yabancı dil öğrenmek aynı zamanda o dilin sahip olduğu kültürü ve o kültürün ürünü olan edebiyatın da öğrenilmesi kaçınılmaz kalmaktadır. Buradan hareketle Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı Programımıza baktığımızda, edebiyat derslerinin dört yıllık süre içerisinde 2. Sınıf III. Yarıyıldan itibaren başlayarak, 4. Sınıf VIII. Yarıyılın sonuna kadar edebiyat türleri üzerinde yoğunlaşarak devam ettiğini görüyoruz.

2. Sınıf III. Yarıyıldaki edebi çözümleme ve eleştiride temel kavramları anlama, edebi dönemlerin ve akımların tanıtılması ve bunları temsil eden eserlerin incelenmesi amacıyla Alman Edebiyatına Giriş I dersi konulmuştur. IV. Yarıyıldaki ise Alman Edebiyatına Giriş II dersi edebi dönemlerin ve akımların tanıtılması, edebi çözümleme ve eleştiri ilkelerinin ileri düzey edebi metinlere uygulanması amacıyla yer almaktadır. 3. Sınıf V yarıyıldaki Kısa öykü incelenmesi ve öğretimi dersi, kısa öykülerin nitelikleri ve edebiyattaki yerini incelemeyi ve çözümleme yöntemlerinin öğretilmesini öngörmekte. VI. Yarıyıldaki ise edebiyat türü olarak romanın nitelikleri, roman inceleme ve çözümleme yaklaşımları, edebiyat akımlarını temsil eden Alman romanlarından örneklerin incelenmesine yönelik Roman inceleme ve Öğretimi dersi bulunmaktadır. 4.sınıfVII. yarıyıldaki Drama incelenmesi ve öğretimi dersi, VIII. yar yılda ise Şiir incelenmesi ve öğretimi dersi de şiirin özelliklerinin, şiir çözümleme ve yaklaşımları ve çeşitli Alman şairlerinin eserlerinden örneklerin incelenmesini öngörmektedir.

Ancak öğrencilerimiz çağdaş metinler, güncel eserle daha çok ilgi duymaktadırlar. Bu ilginin sebebi ise”çağdaş metinlerin onlara”güncel geldiği gibi aynı zamanda içeriği ve dili açısından daha rahat anlaşılır”(Durusoy, 1991)

Gelmesindedir. Öğrencilerin her ne kadar bilgi düzeyleri ve edebi eserleri algılamaları farklılıklar gösterse de “hemen hemen hepsinin 1945 sonrası Alman edebiyatına ilgi duydukları”(DTV, 1974) gözlenmektedir. Bu nedenle edebiyat eserlerine geçişin, çağdaş(edebi) metinlerden oluşturulan “Seçme Metinler veya Edebi Metinler”(Dyserinick, 1997) gibi derslere yapılması daha yararlı olacaktır. Ayrıca bu derslerde edebi esere farklı açılardan bakabilmeyi, eserin birden fazla yoruma açık olabileceği ve bundan değişik faktörlere bağlı olduğu gösterilmelidir. Yazarın edebi kişiliği, dünya görüşü, üslup özellikleri, eserin yazıldığı yıllardaki ekonomik, sosyal, politik ve kültürel olayların eserin anlaşılmasındaki en önemli noktalar olduğu öğrencilere kazandırılmalıdır. Buna göre programda 4. Sınıf VII. Yarıyıldaki yer alan “Çağdaş Alman Edebiyatından Seçmeler” dersinin 2. Sınıf III. Yarıyıldaki alınmasının daha yararlı olacağı inancındayım. Böylece hem Alman Edebiyatına Giriş I/II dersini destekleyici rol oynayacak hemde edebi dönemlerin ve akımların tanıtılması, kısa öykü, roman, drama ve şiir incelemelerine dair yapılacak olan çalışmalara da temel teşkil edecektir.

Günümüzde çağdaş öğretmenin yalnızca yetiştirildiği alanla ilgili bilgilere sahip olması yetmemektedir. Aynı zamanda o alana giren yada o alanı ilgilendiren diğer bilim dalları hakkında da bilgi sahibi olması, onu hem daha yetkin ve başarılı kılacak hem de yetiştirdiği öğrencilerin kalitesi artacaktır.

Öğretmen adayları öğrencilerimizin en az bir yabancı dile hakim olmaları arzu edilmektedir. Yabancı dil öğretmeni olacak öğrencilerimizin ise birden fazla dil bilmeleri (öğrenmeleri) öğretim programları dahilinde öngörülmüştür.(Özyer, 1994) Böylece Yabancı Diller Bölümü öğrencilerimizin çok dilli (multilingual) ve çok kültürlü (multikulturell) yetişmeleri amaçlanmıştır. Bugün onbeş üye ülkenin oluşturduğu "Avrupa Toplu"luğunda onbir dilin konuşulduğu düşünülürse, bir den fazla dil bilmenin önemi de kendiliğinden ortaya çıkar. Öğrencilerimiz bugün yarınlar için daha bilgili, daha donanımlı yetiştirmeliyiz.

Sosyal, ekonomik, politik, bilimsel ve teknolojik alanlardaki hızlı gelişmeler ve değişimler farklılaşan ihtiyaçların doğmasına neden olmuştur. İnternet ağları sayesinde farklı uluslardan insanlar birbirlerine sözlü ve yazılı olarak birkaç saniyede ulaşabilmektedirler. Ayrıca eğitim turizm, göç, ticaret...vb. amaçlarla her yıl milyonlarca insan bir ülkeden diğerine gitmekte ve böylece farklı ulus, dil ve kültürden olan insanlar biraraya gelmektedirler. Diller ve Kültürlerdeki farklılığın elbette onların ürünü olan edebiyata da yansımaları doğaldır. İşte bu farklılıkların ve benzerliklerin tespit edilip incelenmesi gerekir. Bu bağlamda çağdaş yabancı dil öğretmeni yetiştirilmesinde "Karşılaştırmalı Edebiyat Çalışmaları"a yer verilmesi pek çok bakımdan önem taşımaktadır.

Edebiyat Bilimi'nin bir dalı olan "Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi"nin (Komparatistik) geçmişi 18. Yüzyıl sonlarına kadar uzanmaktadır. Esas uğraşı alanı dilde veya farklı dillerde yazılmış iki yada daha fazla eseri konu , motif ve biçim perspektiflerinden ele alarak, benzer yada farklı yanlarını tespit etmek ve bunlar üzerinde incelemelerde bulunarak yorum getirmektir. Başka dilde yazılmış olan edebi eserleri kendi edebiyatımızın ürünleri ile karşılaştırmak, kendimize daha bilinçli ve bilgi olarak eğilmemizi sağlayacak, ulusal edebiyatımıza katkıda bulunurken, kültürler arası yakınlaşmayı da kolaylaştıracaktır. Bu yakınlaşmayı "Dünya Edebiyatı"(Weltliteratur) kavramıyla tanımlayan Goethe' nin (1749-1832) değişik edebiyatlara yer veren dergiler için ifade ettiği sözler çok anlamlıdır:

"Bu dergilerin gittikçe daha çok okuyucu kazanacağına bakılırsa, umut ettiğimiz genel bir dünya edebiyatına çok etkin bir biçimde katkıda bulunacaklar gibi gelir. Yalnız şunu tekrarlayayım: Milletlerin aynı düşünmesini istemek sözkonusu olamaz, onlar yeterki birbirlerinden haberdar olsunlar, birbirini anlasınlar ve birbirini karşılıklı sevmeselerde karşı toleranslı olmayı öğrensinler."
(Schriften zur Literatur, Edinburg Reviews JA 39,170)(Aytaç, 1997)

Dünya Edebiyatı (Weltliteratur) kavramını Dünya Şiiri (Weltpoesie) olarak gören ve şiir vasıtası ile devirlerin ve milletlerin daha iyi öğrenileceğini böylece uluslararası yakınlaşmanın giderek dünya barışı demek olduğu Alman şairi Rückert şu sözleriyle açıkça ortaya koyar:

“dass ihr kennt: Weltpoesie
allein ist die Weltversöhnung!”

(Bilesiniz: Dünya şiiridir yalnızca ,dünyanın barışması!) (Aytaç, 1997)

Karşılaştırmalı Edebiyat çalışmaları bu anlamda diğer ulusların edebi eserlerin, kültürel değerlerini tanımak ve tanıtmak ve bu sayede ulusal kültürümüzü geliştirmek ve zenginleştirmek imkanı sunar. Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi'nin temel taşlarından birisi çeviri dir . Çeviri sayesinde yabancı olan bilinen ve tanınan olması, ilgili alanda bir örnek sergilemesi, farklı kültür ve edebiyatların anlaşılması mümkün olmuştur. Edebiyatın geniş kitlelere hitap eden bir sanat dalı olduğu düşünülürse, çeşitli dillerden yapılacak çok sayıda çevirilerin gerek kültürel gerekse bilimsel bir kazanç olacağı kuşkusuzdur. Diğer taraftan edebiyat biliminin ulusalüstü (supranational) olması nedeniyle, yabancı dil'e hakim olan araştırmacıların kendinin olanla yabancı olanı karşılaştırması, bilimsel çalışmaların seviyesini artıran bir faktör olacaktır. Hugo Dyserinck geleceğin karşılaştırmalı edebiyat bilimi çalışmalarında “uluslar arası edebiyat ürünlerinin sınıflandırılmasında, ister ardzamanlı ister eşzamanlı olsun, ilk ölçünün dil (dil sınırları) olacağını ve politik sınırların önemini eskisi gibi koruyacağını, ancak özel durumların ve politik sınırların öneminin eskisi gibi koruyacağını, ancak özel durumların ortaya çıkmasında (Göçmen edebiyatında çeşitli sebeplerden dolayı anadilinin dışında başka dilde yazmak zorunda kalan yazarlardaki dil problemi) politik sınırların rolü olacağını”(Aytaç, 1997) ifade eder.

Hangi bilim dalında olursa olsun karşılaştırmalı çalışmalara yer vermek, bilimsel olarak o alana yapılmış en önemli katkılardan birini oluşturacaktır. Konuyu Alman Dili ve Eğitimi çerçevesinde ele aldığımızdan, alman dilinde yazılmış çeşitli ülkelerin (Almanya, Avusturya ve İsviçre) edebi eserleri arasında veya bunlarla Türk edebiyatı ürünleri arasında ardzamanlı veya eşzamanlı yapılacak karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları bilgi seviyesinin yükselmesi açısından son derece yararlı olacaktır. Bu çalışmalar son sınıf düzeyinde yapılabilir. Böylece öğrencilerimiz belli bir konunun, düşüncenin veya imgenin kendi ülkesinde ve yabancı ülkede nasıl algılandığını, bunun nelere bağlı olduğunu görerek, konuları ve olayları değişik perspektiflerden bakmayı öğrenerek ve daha iyi yetişecektir.

KAYNAKLAR

- AYTAÇ, Gürsel: Edebiyat Yazıları I. Gündoğan Yayınları. Ankara 1989
AYTAÇ, Gürsel: Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi. Gündoğan Yayınları. Ankara, Mart 1997
BEST, Otto F. Handbuch literarischer Fachbegriffe. Fischer Verlag Frankfurt am Main 1989
DURUSOY, Getrude: Über die Rolle zeitgenössischer Texte im Literaturunterricht. In: Ankaraner Beitrage zur Germanistik. Ankara, April 1991
DTV: Kindlers Literatur Lexikon. München 1974
DYSERINICK, Hugo : Komparaistik. Bonn 1977
ÖZYER, Nuran: Edebiyat Üzerine. Gündoğan Yayınları. Ankara 1994
Türkçe Sözlük: Türk Dil Kurumu. Ankara 1988